

องค์ประกอบและกระบวนการของพิธีกรรมของเรือเหนือในชุมชนคีรีวง อำเภอ ลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

The Composition and Process of the “Ruea Nuea” Ritual in the Khiri Wong
Community, Lan Saka District, Nakhon Si Thammarat Province

เดโช แขน้ำแก้ว¹ และเชษฐา มุหะหมัด²

Daycho Khaenamkhaew and Chettha Muhamad

Received: February 06, 2022

Revised: March 01, 2022

Accepted: March 07, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบและกระบวนการของพิธีกรรมของเรือเหนือในชุมชนคีรีวง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพกับกลุ่มเรือเหนือคีรีวง ข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์เชิงโครงสร้างและการเปิดเวทีชุมชน โดยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การจัดกระบวนการสนทนากลุ่มผู้นำในชุมชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐและผู้นำศาสนา คัดเลือกแบบเจาะจง รวมทั้งสิ้นจำนวน 38 คน เพื่อนำมาข้อมูลมาวิเคราะห์เชื่อมโยงประเด็น สังเคราะห์เรียบเรียงและนำเสนอผลเชิงเรื่องเล่าของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบและกระบวนการของพิธีกรรมมีประธานของพิธีคือ ตาซ้อง ชำนะ มีผู้ประกอบพิธีและผู้ร่วมพิธี ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ตัวแทนจากภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนใช้สถานที่ของวัดคีรีวง และคลองท่าดีเพื่อประกอบพิธีกรรมในวันพระใหญ่ หลังพิธีทางสงฆ์และการกวนข้าวทิพย์เสร็จ นำอุปกรณ์ภายใน พิษผักผลไม้และเครื่องครัวใส่ในเรือเหนือ ประธานในพิธี ผู้ประกอบพิธีและผู้ร่วมพิธีร่วมกันผูกสายสัญญาณและผ้าสามสีที่หัวเรือเหนือเพื่อสักการะแม่ย่านาง ประธานในพิธีนำน้ำในลำคลองมาขลิบให้หัวเรือเหนือ นำเรือเหนือลงในคลองและล่องไปตามสายน้ำและรับประทานอาหารร่วมกัน เมื่อเสร็จสิ้นนำเรือเหนือเก็บรักษาไว้ในวัดคีรีวงตามเดิม

คำสำคัญ: พิธีกรรม, เรือเหนือ, ชุมชนคีรีวง

¹⁻² คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช; Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: Daycho_kha@nstru.ac.th, Tel. 084-9323736

Abstract

This research article aimed to study the composition and process of the Ruea Nuea ritual in Khiri Wong community. This is a qualitative research with the Ruea Nuea group. Data was obtained from structured interviews and open community forums by participant observation, organizing a discussion process for community leaders, government officials and religious leaders. The sample was randomly selected by purposive sampling from a total population of 38 people to bring the data to analyze and connect the issues, synthesize, compile and present the narrative results of the community. The results showed that the compositions and processes of the ceremony were presided over by Mr. Song Chamna (TaSong Chamna). The ceremony was performed and the participants were local scholars, community leaders, representatives from the government, private and public sectors by using the places of Wat Khiri Wong and Khlong Tha Dee to perform rituals on the Buddhist Holy Days (15th day of the waxing moon or 15th day of the waning moon). After the monk ceremony and stirring Khao Thip, equipment, vegetables, fruit and kitchen utensils were put in Ruea Nuea. The ceremony's chairman, the officiant and the participants joined in tying the holy thread and tricolor cloth at the bow of Ruea Nuea to pay homage to Mae Yanang (boat nymph). The chairman of the ceremony brought water in the canal to anoint around Ruea Nuea. Then, Ruea Nuea was brought into the canal and rowed along the canal and dining together. When ceremony was finished, Ruea Nuea was kept in Wat Khiri Wong as before.

Keywords: Ritual, Ruea Nuea, Khiri Wong Community

บทนำ

ชุมชนคีรีวงมีทรัพยากรทางวัฒนธรรม ที่สำคัญ คือ “เรือเหนือ” เป็นเรือโบราณในชุมชนคีรีวง ใช้เป็นพาหนะในการเดินทางผ่านแม่น้ำลำคลองเพื่อทำการซื้อขายสินค้าระหว่างชุมชนคีรีวงกับชุมชนภายนอกคีรีวง จนกระทั่งเกิดภัยธรรมชาติที่ทำให้น้ำท่วม ดินโคลนถล่มและแม่น้ำลำคลองเกิดความตื้นเขิน ส่งผลให้การเดินทางสัญจรผ่านแม่น้ำลำคลองไม่ได้ ประกอบกับการสร้างถนนเข้าสู่ชุมชนคีรีวง มีความทันสมัยขึ้น สะดวกรวดเร็วขึ้น ทำให้คนในชุมชนคีรีวงขายเรือเหนือให้กับคนนอกชุมชนและทำให้ปริมาณการเดินทางและการขนส่งผ่านแม่น้ำลำคลองค่อย ๆ ลดลง หรือเปลี่ยนจากเรือเหนือที่เป็นเรือโบราณในชุมชนคีรีวง หรือการเดินทางโดยเรือเหนือได้สิ้นสุดลง เหลือเพียงการถ่ายทอดพิธีกรรมเกี่ยวกับเรือเหนือในชุมชนคีรีวงในงานประจำปีของชุมชนคีรีวงในทุก ๆ ปี (เดโซ แชน้ำแก้ว และเชษฐา มุหะหมัด, 2564)

ทั้งนี้หากมองในประเด็นของพิธีกรรมคือ แบบแผนต่าง ๆ ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา เพื่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมในชุมชนนั้น ๆ ที่เน้นเรื่องความรู้สึกรักนึกคิดของคนในชุมชนถึงสิ่งที่ได้กระทำ และผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้น หรือเป็นตัวบ่งชี้ถึงพฤติกรรมของคนในด้านจิตใต้สำนึก และความรู้สึกผิดชอบชั่วดี วัฒนธรรมชุมชนจึงสามารถเชื่อมโยงและประสานความสัมพันธ์ได้ แม้จะแปรเปลี่ยนไปบ้างตามกาลเวลา (กาญจนา แก้วเทพ, 2533) เรือเหื่อนี้มีแนวทางของการทำพิธีกรรมประกอบด้วย ประธานของพิธี ประกอบพิธีกรรมได้ซึ้ง และศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งเป็นผู้สืบทอดวิชาจากบรรพบุรุษ ผู้ประกอบพิธี ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยประธานในพิธี และต่างเป็นลูกศิษย์ที่ได้รับการไว้วางใจจากผู้ประกอบพิธี ผู้ร่วมพิธี ซึ่งผู้ร่วมพิธีเป็นคนทั่วไป ลูกหลานในชุมชน หรือผู้ที่สนใจได้ทั้งหมด สถานที่ประกอบพิธี วันเวลาประกอบพิธี การประกอบพิธีกรรมแต่ละครั้ง ต้องเตรียมตัวล่วงหน้าเป็นเวลานาน เพื่อป้องกันความผิดพลาด และตามตำราโบราณ อุปกรณ์ในการทำพิธี มีหลายชนิด ทั้งแบบเป็นวัตถุ เป็นวัตถุดิบ และขั้นตอนในการประกอบพิธี ตามรูปแบบของพิธีกรรมนั้น ๆ (ประณิตา หมิ่นรักษ์, 2563) บ่งชี้ถึงอัตลักษณ์เฉพาะพื้นที่ ดังนั้นภาครัฐควรส่งเสริมให้น้ำอัตลักษณ์ประจำท้องถิ่นมาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีความหลากหลาย (สุพัตรา คงขำ, เครือวัลย์ คงขำ, สุภาภรณ์ ยอตระบาศ และอรุณวรรณ ชูสังกิจ, 2564)

วัฒนธรรมเรือเหื่อนี้ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่สร้างความรักสามัคคี และช่วยผูกกำลังใจสู่ภัยธรรมชาติ กำลังจะสูญหาย ดังนั้นจึงศึกษาเรื่อง องค์ประกอบและกระบวนการของพิธีกรรมของเรือเหื่อนี้ในชุมชนศิรีวัง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้งนี้เพื่อทราบถึงองค์ประกอบและกระบวนการของพิธีกรรมของเรือเหื่อนี้ในปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร พร้อมทั้งทำความเข้าใจในแบบแผนต่าง ๆ อันทรงคุณค่าที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาของชุมชนศิรีวังและเป็นต้นแบบชุมชนอื่น ๆ

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาองค์ประกอบและกระบวนการของพิธีกรรมของเรือเหื่อนี้ในชุมชนศิรีวัง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพกับกลุ่มเรือเหื่อนี้ที่มุ่งอธิบายวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของคนในชุมชน ข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์เชิงโครงสร้างและการเปิดเวทีชุมชน โดยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การจัดกระบวนการสนทนากลุ่มผู้นำในชุมชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และผู้นำศาสนา คัดเลือกแบบเจาะจง รวมทั้งสิ้นจำนวน 38 คน เพื่อนำมาข้อมูลมาวิเคราะห์เชื่อมโยงประเด็น สังเคราะห์เรียบเรียงและนำเสนอผลเชิงเรื่องเล่าของชุมชน สำหรับพื้นที่วิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ชุมชนศิรีวัง ประกอบด้วย บ้านศิรีวัง บ้านศิรีทอง บ้านขุนศิริ และบ้านศิรีดาราม อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มี จำนวน 38 คน ดังนี้

2.1 กลุ่มเรือเหินือคีรีวง จำนวน 16 คน มีเกณฑ์การคัดเลือกคือ คัดเลือกแบบเจาะจงได้แก่ ผู้สูงอายุ และปราชญ์ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนมาไม่น้อยกว่า 30 ปี เพราะเป็นกลุ่มที่มีความรู้เรือเหินือเป็นอย่างดี และยินดีเข้าร่วมในการศึกษาวิจัย

2.2 กลุ่มผู้นำในชุมชน จำนวน 12 คน มีเกณฑ์การคัดเลือกคือ คัดเลือกแบบเจาะจงผู้นำชุมชนคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ทำงานร่วมกับผู้สูงอายุ และปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับเรือเหินือมาไม่น้อยกว่า 10 ปี จนมีความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์เรือเหินือและยินดีเข้าร่วมในการศึกษาวิจัย

2.3 กลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐ จำนวน 5 คน มีเกณฑ์การคัดเลือกคือ คัดเลือกแบบเจาะจงเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่มีความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์เรือเหินืออย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 10 ปี และยินดีเข้าร่วมในการศึกษาวิจัย

2.4 กลุ่มผู้นำศาสนา จำนวน 5 รูป/คน เกณฑ์การคัดเลือกคือ คัดเลือกแบบเจาะจงผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการดูแลและส่วนร่วมในการอนุรักษ์เรือเหินือ และยินดีเข้าร่วมในการศึกษาวิจัย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วยกลุ่มเรือเหินือคีรีวง จำนวน 16 คน กลุ่มผู้นำในชุมชน จำนวน 12 คน กลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐ จำนวน 5 คน และกลุ่มผู้นำศาสนา จำนวน 5 รูป/คน รวมทั้งสิ้น 38 คน โดยการสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกขึ้นเพื่อสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล 2) องค์ประกอบและกระบวนการของพิธีกรรมของเรือเหินือในชุมชนคีรีวง ได้แก่ ประธานของพิธี ผู้ประกอบพิธี ผู้ร่วมพิธี สถานที่ประกอบพิธี วันเวลาประกอบพิธี อุปกรณ์ในการทำพิธี และขั้นตอนการทำพิธี

4. วิธีดำเนินการศึกษาและการเก็บรวบรวมข้อมูล มีวิธีดำเนินการศึกษาและการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

4.1 เพื่อศึกษาองค์ประกอบและกระบวนการของพิธีกรรมของเรือเหินือในชุมชนคีรีวง ได้แก่ 1) โดยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการค้นคว้าโดยผู้วิจัยศึกษาพร้อมทั้งรวบรวมข้อมูล และประมวลข้อมูลพื้นฐาน 2) ประเด็นองค์ประกอบและกระบวนการของพิธีกรรม ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในกลุ่มเรือเหินือคีรีวง กลุ่มผู้นำในชุมชน กลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐ และกลุ่มผู้นำศาสนา รวมทั้งสิ้น 38 คน ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นองค์ประกอบและกระบวนการของพิธีกรรมของเรือเหินือ ทั้ง 7 ประเด็นคือ ประธานของพิธี ผู้ประกอบพิธี ผู้ร่วมพิธี สถานที่ประกอบพิธี วันเวลาประกอบพิธี อุปกรณ์ในการทำพิธี และขั้นตอนการทำพิธี

4.2 ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มครั้งสุดท้ายเพื่อเสนอข้อมูลในแต่ละกลุ่ม เช่น กลุ่มภาคประชาชนในพื้นที่ ภาครัฐ ภาคเอกชน เพื่อให้ได้ข้อมูลในแต่ละกลุ่มเพื่อเชื่อมโยงข้อมูลในแต่ละด้าน

4.3 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมทั้งหมดมาวิเคราะห์ พร้อมการนำเสนอแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เป้าหมายเพื่อนำไปสู่การรวบรวม

เป็นองค์ความรู้ท้องถิ่น ผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดมารวบรวมเป็นหมวดหมู่ และทำการวิเคราะห์ และเขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์พร้อมนำเสนอต่อสาธารณชน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์เชิงโครงสร้างและการเปิดเวทีชุมชน โดยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การจัดกระบวนการสนทนากลุ่มผู้นำในชุมชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐและผู้นำศาสนา คัดเลือกแบบเจาะจง รวมทั้งสิ้นจำนวน 38 คน เพื่อนำมาข้อมูลมาวิเคราะห์เชื่อมโยงประเด็นสังเคราะห์เรียบเรียงและนำเสนอผลเชิงเรื่องเล่าของชุมชน แล้วนำเข้าสู่กระบวนการสัมมนาหรือวิพากษ์ทางวิชาการ คณะผู้วิจัย ชาวบ้านในชุมชน หน่วยงานหรือองค์กรและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิ และหลังจากเสร็จสิ้นการศึกษาแล้วจะมีเวที การนำเสนอผลการศึกษาต่อชุมชนและสาธารณชนต่อไป

สรุปผลการวิจัย

บทความวิจัยเรื่อง องค์ประกอบและกระบวนการของพิธีกรรมของเรือเหนือในชุมชนศิรีวัง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อศึกษาในส่วนขององค์ประกอบและกระบวนการของพิธีกรรมของเรือเหนือในชุมชนศิรีวัง ดังนี้

1. ประธานของพิธี พบว่า พิธีกรรมเรือที่เกิดขึ้นในปัจจุบันของชุมชนศิรีวังเกิดขึ้นจากปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ และคนในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ โดยประธานในพิธีส่วนใหญ่คือ ตาซ้อง ช่านะ ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้าน และผู้สูงอายุในชุมชนที่คนในชุมชนให้การเคารพนับถือ และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพิธีกรรมเรือเหนือ ทั้งยังเป็นผู้ริเริ่มในพิธีกรรมการลอยเรือเหนือเพื่อเสริมสร้างความสามัคคีให้กับคนในชุมชน และเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่อยู่สืบคู่กับคนในชุมชนศิรีวัง ดังการสะท้อนของผู้ให้ข้อมูล

“...หลัก ๆ ก็เป็นผู้สูงอายุในชุมชน แต่โดยส่วนใหญ่ คือ ตาซ้อง เพราะว่าแกมีความรู้เรื่องเรือเหนือ แกเคยล่องเรือเหนือในอดีต...” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ P3, สัมภาษณ์เมื่อ 13 กรกฎาคม พ.ศ.2564)

จากการสะท้อนพบว่า มีการเผยแพร่การลอยเรือเหนือให้กับคนนอกชุมชนได้เห็นและต้องการมีส่วนร่วมร่วมกันในการอนุรักษ์เรือเหนือหลังจากนำเรือเหนือมาใกล้ริมคลองประธานในพิธีจะนำน้ำในลำคลองมาตบ (ภาษาถิ่น หมายถึง ชโลม ลูบ) ที่หัวเรือเหนือ และสามารถนำเรือเหนือลงในคลองหน้าวัดศิรีวังได้ และยังมีการสะท้อน พบว่า

“...ม่ายมีไทรมาก แคเอาเรือเหนือมาแค ๆ ในคลองข้างวัดศิรีวัง แล้วลูบน้ำ แล้วลอยในคลองได้เลย ...” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ P9, สัมภาษณ์เมื่อ 16 กรกฎาคม พ.ศ.2564)

2. ผู้ประกอบพิธี พบว่า ในการทำพิธีกรรมเกี่ยวกับเรือเหนือในปัจจุบัน นอกเหนือจากประธานในพิธีหรือ ตาซ้องช่านะ ที่เป็นผู้ริเริ่มและส่งเสริมพิธีกรรมส่วนนี้เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีและพิธีกรรมให้อยู่คู่กับชุมชนศิรีวัง ทั้งนี้ยังมีผู้ประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับเรือ

เหนือ ได้แก่ ประชาชนชาวบ้านในชุมชน ผู้นำชุมชน และผู้สูงอายุที่มีความรู้ รวมถึงตัวแทนจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนที่สนใจหรือร่วมเป็นส่วนหนึ่งเพื่อเสริมสร้างความสามัคคีและเป็นสิริมงคลในการดำรงชีพแบบบรรพบุรุษในอดีต ซึ่งผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวว่

“...ก็เป็นตาซ้องที่แกทำอยู่ทุก ๆ ปี แต่ช่วงโควิดนี้แหละที่ไม่ได้ทำต่อเนื่องกัน...”
(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ P12, สัมภาษณ์เมื่อ 22 กรกฎาคม พ.ศ.2564)

ผู้ประกอบการได้ร่วมกันผูกสายสิญจน์หรือผ้าสามสีไปที่หัวเรือของเรือเหนือเพื่อสักการะแม่ย่านางของเรือเหนือ และเพื่อเตรียมนำเรือเหนือลงในแม่น้ำลำคลองให้เห็นถึงวิถีชีวิตและการดำรงชีวิตของคนในชุมชนศิวิรงในสมัยก่อนผ่านกิจกรรมการลอยเรือเหนือในปัจจุบันเพื่อความสิริมงคลในการทำมาหากิน และสะท้อนพิธีกรรมอีกว่

“...หลายคนเอาเชือกขาว (สายสิญจน์) บางทีก็ผ้าสามสี มาผูกหัวเรือเพื่อสิริมงคล...”
(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ P1, สัมภาษณ์เมื่อ 9 พฤษภาคม พ.ศ.2564)

“...กาดท่วมหัว (ขอพร) แล้วเอาผ้าผูกเรือ ให้ขยัน ทำมาหากินเจริญรุ่งเรือง...” ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ P9, สัมภาษณ์เมื่อ 16 กรกฎาคม พ.ศ.2564)

3. ผู้ร่วมพิธี พบว่ หลังจากเสร็จกิจกรรมในวัดศิวิรง ประธานในพิธีและผู้ประกอบการพิธีก็จะนำเรือเหนือมาเตรียมความพร้อมบริเวณคลองข้างวัดศิวิรง ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และผู้สูงอายุที่มีความรู้ รวมถึงตัวแทนจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน หรือทั้ง “ผู้คนใน-นอก ชุมชนศิวิรง” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ P1, สัมภาษณ์เมื่อ 9 พฤษภาคม พ.ศ.2564) เพื่อมาร่วมในพิธีกรรมการลอยเรือเหนือที่แสดงถึงวัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรม จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งพบว่

“...ถ้าถามว่ใครมาร่วมมั้ง จำนวน (จำนวนมากมาย) พอเริ่มเอาเรือเหนือมาลอย คนก็มาร่วม ทั้งตนแก่ เด็ก ๆ และทีมงานผู้ใหญ่ เจ้าหน้าที่ อบต. คนที่ขายของในชุมชน และคนในศิวิรง...” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ P17, สัมภาษณ์เมื่อ 5 สิงหาคม พ.ศ.2564)

สืบเนื่องจากสถานการณ์โควิด-19 ในช่วงเวลาที่ผ่านมา ทำให้การจัดกิจกรรมหรือพิธีกรรมส่วนนี้ค่อย ๆ ลดน้อยลง เนื่องจากต้องเน้นความปลอดภัยให้กับคนในชุมชนศิวิรงก่อนเพื่อให้มีการรวมกลุ่มคนให้น้อยที่สุด ดังการสะท้อนของผู้ให้ข้อมูลดังนี้

“...คนมากอยู่นะ คนในศิวิรงก็จ้าน (มาก) คนนอกก็จ้าน (คนต่างถิ่นก็มาก) แต่เพราะโควิดปีนี้ และปีที่ผ่านเลยม่ายคน (ไม่มีผู้คนมาร่วม) ...” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ P18, สัมภาษณ์เมื่อ 2 กันยายน พ.ศ.2564)

4. สถานที่ประกอบการพิธี พบว่ สถานที่ประกอบการพิธีกรรมเกี่ยวกับเรือเหนือมีสถานที่หลัก ๆ คือ ในวัดศิวิรง ซึ่งมีกิจกรรมที่สืบเนื่องเกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และการกวนข้าวทิพย์ของคนในชุมชนศิวิรง โดยเริ่มกวนข้าวทิพย์ร่วมกันตั้งแต่เช้ามืด ใช้พื้นที่ของวัดศิวิรง ดังนี้

“...พิธีกรรมเรือเหนือ ทำในคลองข้างวัด หลังจากกวนข้าวยากู (กวนข้าวทิพย์) ในวัดเสร็จแล้ว...” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ P4, สัมภาษณ์เมื่อ 13 กรกฎาคม พ.ศ.2564)

หลังจากที่ร่วมกันกวนข้าวทิพย์เรียบร้อยแล้ว เจ้าอาวาสวัดหรือพระในพิธีกรรมทางสงฆ์ ของวัดศรีวงก็จะให้พรถือเป็นการเสร็จสิ้นในส่วนของพิธีกรรมในวัดศรีวง หลังจากนั้นประธานในพิธี และผู้ร่วมในพิธีรวมถึงคนในชุมชนก็จะนำเรือเหนือมาทำพิธีลอยในบริเวณคลองท่าดีซึ่งอยู่หน้าวัด ศรีวง โดยมีรายละเอียดดังนี้

“...ลอยเรือเหนือข้างวัดศรีวงนั้นแหละ เพราะแต่แรกเขาล่องเรือผ่านทางนั้น...” (ผู้ให้ ข้อมูลสำคัญ P10, สัมภาษณ์เมื่อ 16 กรกฎาคม พ.ศ.2564)

5. วันเวลาประกอบพิธี พบว่า การนำเรือเหนือไปลอยจะจัดในวันสำคัญทางพุทธศาสนา หรือวันพระใหญ่ โดยทำกิจกรรมทางพุทธศาสนา และการกวนข้าวทิพย์ร่วมกัน ซึ่งหลังจาก กวนข้าวทิพย์เสร็จแล้ว นำไปถวายพระ และก็จะนำเรือไปลอยร่วมกัน สอดรับกับการสะท้อนของ บางกลุ่มที่เข้าร่วม คือ

“...ทำในวันพระใหญ่ ได้ตรงวันพระพอดี...” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ P3, สัมภาษณ์เมื่อ 13 กรกฎาคม พ.ศ.2564)

“...พระสวดให้พรเสร็จ คนแก่คนเฒ่าก็เอาเรือเหนือไปลอยในคลองให้เห็นวิถีชีวิตคน แรกก่อน (สมัยก่อน) ...” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ P5, สัมภาษณ์เมื่อ 13 กรกฎาคม พ.ศ.2564)

ทั้งนี้ ช่วงเวลาอาจมีการคลาดเคลื่อน ไม่แน่นอน แต่ส่วนใหญ่หลังจากกวนข้าวทิพย์ เสร็จ และเสร็จพิธีกรรมทางสงฆ์ไม่เกินเที่ยง หลังจากลอยเรือเหนือเสร็จแล้วคนในชุมชนจะได้รับ ประทานอาหารร่วมกันริมคลองข้างวัดศรีวงแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและชุมชน ให้เห็นถึงวิถีชีวิตในอดีตที่ผูกพันกับการล่องเรือเพื่อทำมาหากิน และนำมาซึ่งความสามัคคีกับทุกภาค ส่วน ดังคำกล่าวเช่น

“...คร่าว ๆ นะ ส่วนใหญ่ทำวันพระใหญ่ มาร่วมกันกวนข้าวยากู (กวนข้าวทิพย์) นำไป ถวายพระ (ถวายพระ) พระให้พร แล้วก็เอาเรือไปทำพิธี และลอยให้เด็ก ๆ เห็นวิถีชีวิตของคนแต่ แรก (สมัยก่อน) เพราะเรือเหนือไม่มีให้เห็นแล้ว ถ้าไม่ทำให้แล น่ว่าสูญ (สูญหาย)...” (ผู้ให้ข้อมูล สำคัญ P2, สัมภาษณ์เมื่อ 25 มิถุนายน พ.ศ.2564)

6. อุปกรณ์ในการทำพิธี พบว่า มีเรือเหนือที่ถูกขุดขึ้นมาใหม่โดยตาซ้องและปราชญ์ ชาวบ้านของชุมชน รวมถึงมีราวแขง มีไม้ถ่อ และมีไม้พาย เพื่อเป็นเสมือนตัวแทนของเรือเหนือใน อดีตที่ถูกขายไปหมดในช่วงของอุทกภัยน้ำท่วม

“...มีเรือขุด (เรือเหนือ) ลำนึ่ง และอุปกรณ์ในการพาย เช่น ไม้แขง ไม้ถ่อ และก็มีไม้พาย ...” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ P6, สัมภาษณ์เมื่อ 16 กรกฎาคม พ.ศ.2564)

การเตรียมสายสัญญาณหรือผ้าสามสีสำหรับผูกที่หัวเรือเพื่อไว้สักการะแม่ย่านางของเรือเหนือเหนือเพื่อความเป็นสิริมงคลให้กับผู้ที่มาผูกสายสัญญาณหรือผ้าสามสีตามความเชื่อของการทำมาหากินและความเจริญรุ่งเรืองตามวิถีชีวิตของคนในอดีต เช่น การแสดงพิธีกรรมดังนี้

“...มีผ้าสามสีไว้แม่ย่านางเรือ (แม่ย่านางของเรือเหนือ) ...” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ P1, สัมภาษณ์เมื่อ 9 พฤษภาคม พ.ศ.2564)

อีกทั้งยังมีสินค้าหรือพืชผักผลไม้ เช่น มังคุด ทุเรียน หมาก พลู รวมถึงมีเตาสำหรับหุงข้าว เครื่องครัว ไม้พิน และข้าวสารอาหารแห้งที่ใส่ไปในเรือเหนือ เสมือนการดำรงชีวิตบนเรือเหนือในอดีต เช่น

“...มีผลไม้ เช่น มังคุด ทุเรียน หมาก พลู และก็มีข้าวสาร เตาหุงข้าว เครื่องครัว ไม้พิน อาหารแห้ง ประมาณนี้แหละสาว...” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ P8, สัมภาษณ์เมื่อ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2564)

7. ขั้นตอนการทำพิธี พบว่า

ก่อนเริ่มการทำพิธี ก่อนวันพระใหญ่ 1 วัน จะต้องนำเรือเหนือมาทำความสะอาด โดยการล้างและขัดถูให้เรียบร้อย ส่วนไหนชำรุดก็อาจจะมีการซ่อมแซมบางส่วน เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับการนำเรือเหลื่อมลอลอยริมคลองข้างวัดคีรีวง จากการแสดงความเห็นของผู้ให้ข้อมูล เช่น

“...นำเรือเหนือมาล้างทำความสะอาด...” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ P9, สัมภาษณ์เมื่อ 16 กรกฎาคม พ.ศ.2564)

“...ตรงไหนพัง (ชำรุด) ก็ซ่อมให้เรียบร้อย ...” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ P8, สัมภาษณ์เมื่อ 16 กรกฎาคม พ.ศ.2564)

จากการให้ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลัก หลังจากการเตรียมความพร้อมและจัดเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ไว้ล่วงหน้าในการประกอบพิธีกรรมให้ครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็นผ้าสามสีหรือสายศิลป์ที่จัดเตรียมไว้ให้พร้อมสำหรับการใช้งาน รวมถึงวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะนำไปใส่ในเรือเหนือสำหรับลอยในคลองข้างวัดคีรีวง เช่น ผลไม้ เครื่องครัว หรืออุปกรณ์ต่าง ๆ เสมือนการเตรียมความพร้อมและการดำรงชีวิตโดยเรือเหนือเหมือนอดีตที่ผ่านมา ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...เตรียมผลไม้ไว้ใส่เรือเหนือต่อเข้า (พุงนี้) และผ้าสามสีกันไว้ผู้หัวเรือ...จะได้ไม่ต้องถูกทุกแรง (แรงรีบจนเกินไป)...” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ P15, สัมภาษณ์เมื่อ 22 กรกฎาคม พ.ศ.2564)

การทำพิธี เมื่อเสร็จพิธีทางสงฆ์ในวัดคีรีวง และกวนข้าวทิพย์แล้ว ประธานในพิธีและผู้ประกอบพิธีก็จะนำเรือเหนือที่ล้างทำความสะอาดหรือซ่อมแซมเรียบร้อยแล้ว ก็จะนำเรือเหนือมาผูกไว้ริมคลอง พร้อมทั้งนี้จะต้องนำผลไม้ เครื่องครัว และอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องทุกอย่างใส่ไว้ในเรือเหนือให้พร้อม เช่น

“...เอาของทุกอย่างที่เตรียมไว้ เช่น ผลไม้ เช่น มังคุด ทุเรียน หนาม พลู และก็มีข้าวสาร เตาหุงข้าว เครื่องครัว ไม้พิน อาหารแห้ง...” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ P1, สัมภาษณ์เมื่อ 9 พฤษภาคม พ.ศ.2564)

จากนั้นทั้งประธานในพิธี และผู้ประกอบพิธีร่วมกันผูกสายสิญจน์และผ้าสามสีที่หัวเรือของเรือเหนือเพื่อเป็นการเคารพบูชาและสักการะแม่ย่านางของเรือเหนือ โดยมีวิธีการดังนี้

“...เอาสายสิญจน์ ผ้าสามสี ผูกหัวเรือ กาดท่อมหัว (ขอพร) ไหว้แม่ย่านางของเรือ เพื่อสิริมงคล...” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ P1, สัมภาษณ์เมื่อ 9 พฤษภาคม พ.ศ.2564)

หลังจากนั้นประธานในพิธีนำน้ำในลำคลองมาชโลมให้รอบเรือเหนือ และหัวเรือเหนือ และนำเรือเหนือลงโดยในคลองหน้าวัดคีรีวง ล่องไปตามสายน้ำโดยรอบเพื่อให้เห็นถึงวิถีแห่งเรือเหนือโดยประธานในพิธีราว 30-60 นาที หรือตามความเหมาะสม แต่จะพยายามไม่ให้เกินเที่ยงวัน

ในขณะเดียวกัน นอกเหนือจากการนำเรือลงน้ำยังมีการดำเนินการดังนี้

“...เอาน้ำตบหัวเรือ (ชโลมหัวเรือ) แล้วลอยเรือได้เลย...” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ P1, สัมภาษณ์เมื่อ 9 พฤษภาคม พ.ศ.2564)

“...พายเรือไปตามคลองนั้นแหละ ไม่นาน ไม่เกินเที่ยง เพราะหวั่นเที่ยงได้มานั่งกินข้าวพร้อมกัน...” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ P15, สัมภาษณ์เมื่อ 22 กรกฎาคม พ.ศ.2564)

หลังพิธีเสร็จสิ้น หลังจากทีลงเรือเหนือในโครงข้างวัดคีรีวงประมาณ 30 - 60 นาทีหรือไม่เกินเที่ยงวัน ประธานในพิธี ผู้ประกอบพิธี ผู้ร่วมในพิธี หรือชาวบ้านในชุมชนคีรีวงและชาวบ้านต่างถิ่นก็จะนำผลไม้ที่อยู่ในเรือเหนือแจกจ่ายเพื่อเป็นสิริมงคลให้กับผู้ที่มาร่วมพิธีกรรมเกี่ยวกับเรือเหนือ เช่น

“...พายเรือล่องน้ำราว ชั่วโมง จะไม่เกินเที่ยง ให้เห็นวิถีชีวิต แล้วก็นำเรือเหนือเทียบข้างคลองที่เดิม...” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ P15, สัมภาษณ์เมื่อ 22 กรกฎาคม พ.ศ.2564)

“...พายเรือเสร็จ เอาผลไม้แจกให้คนที่มาร่วม ได้กินเป็นสิริมงคล...” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ P11, สัมภาษณ์เมื่อ 22 กรกฎาคม พ.ศ.2564)

ทั้งนี้เมื่อเสร็จพิธีกรรมในการล่องเรือเหนือ และแจกจ่ายผลไม้ในเรือเหนือให้กับคนที่มาร่วมพิธีแล้ว ทุกคนในชุมชนก็จะมาร่วมรับประทานอาหารร่วมกันริมคลองใกล้วัดคีรีวง โดยส่วนใหญ่จะ “คตห่อ” หรือห่อข้าวมาด้วยตนเอง แบ่งปันกัน และรับประทานอาหารร่วมกัน

“...คตห่อกันมาเพ (ห่อข้าว) แบ่งกับข้าวกัน และกินข้าวเที่ยงร่วมกันริมคลองข้างวัด...” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ P8, สัมภาษณ์เมื่อ 16 กรกฎาคม พ.ศ.2564)

การเก็บเรือเหนือหลังพิธีเสร็จสิ้น เมื่อเสร็จพิธีกรรมในการล่องเรือเหนือและรับประทานอาหารร่วมกันเรียบร้อยแล้ว คนในชุมชน ผู้นำชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องก็จะร่วมกันล้างทำความสะอาดเรือเหนืออีกครั้ง จากนั้นนำเรือเหนือไปเก็บไว้ในวัดคีรีวงตามเดิม ดังผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“...หลังกินข้าวกันเสร็จ ทุกคนก็พากันมาช่วยยกเรือเหนือไปเก็บไว้ที่วัดศิรีวงตามเดิม เพื่อเก็บรักษา ดูแล ไว้สำหรับปีถัดๆ ไป ...” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ P15, สัมภาษณ์เมื่อ 22 กรกฎาคม พ.ศ.2564)

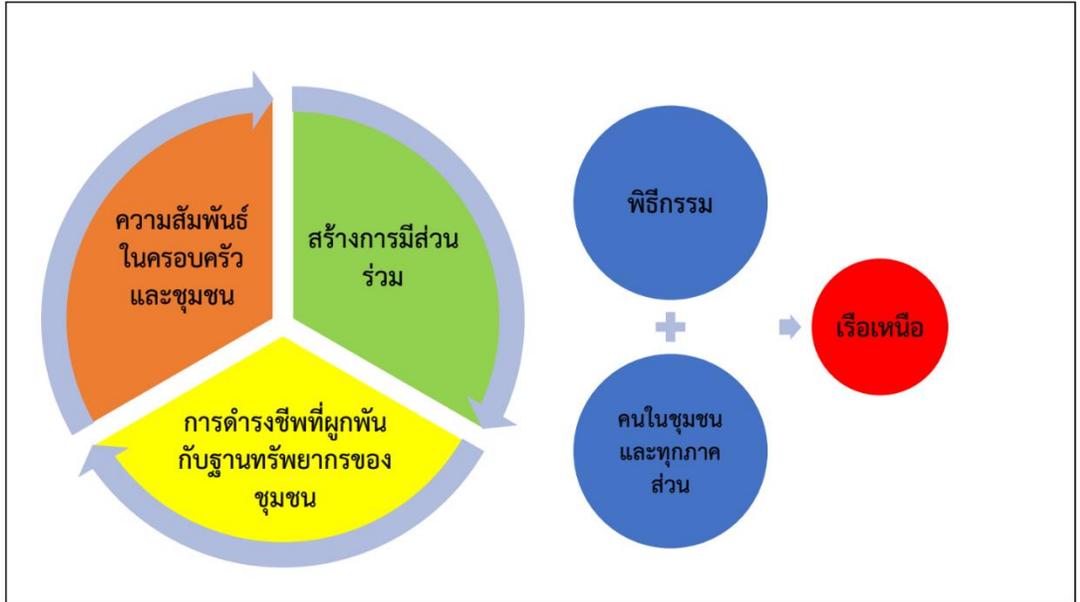
อภิปรายผลการวิจัย

บทความวิจัยเรื่อง องค์ประกอบและกระบวนการของพิธีกรรมของเรือเหนือในชุมชนศิรีวง มีประธานของพิธีคือ ตาซ้อง ชำนะ เป็นผู้ริเริ่มในพิธีกรรมลอยเรือเหนือ และมีผู้ประกอบพิธี ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชนและผู้สูงอายุ รวมถึงผู้ร่วมพิธีจากตัวแทนจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยใช้สถานที่คือ วัดศิรีวง และลอยเรือเหนือในคลองท่าดีหน้าวัดศิรีวง มีขั้นตอนคือ เมื่อถึงวันพระใหญ่เมื่อทำพิธีทางสงฆ์และกวนข้าวทิพย์เสร็จ นำเรือเหนือและอุปกรณ์ภายใน เช่น ราวแซง ไม้ถ่อและไม้พายมาเตรียมไว้ริมคลอง รวมถึงสายสัญญาณหรือผ้าสามสี พืชผักผลไม้ และเครื่องครัว จากนั้นประธานในพิธีผู้ประกอบพิธีและผู้ร่วมพิธีร่วมกันผูกสายสัญญาณและผ้าสามสีหัวเรือเหนือเพื่อสักการะแม่ย่านาง จากนั้นประธานในพิธีนำน้ำในลำคลองมาขโลมให้ทั่วเรือเหนือ นำเรือเหนือลงในคลองหน้าวัดศิรีวง และล่องไปตามสายน้ำโดยรอบ 30-60 นาที เมื่อเสร็จจากการล่องเรือเหนือให้แจกจ่ายผลไม้ในเรือเหนือให้กับคนที่มาร่วมพิธีและรับประทานอาหารร่วมกัน ส่วนเรือเหนือเก็บรักษาไว้ในวัดศิรีวงดังเดิม สอดคล้องกับงานวิจัยของพงศธร คณฺหมนัส, ศุภกฤต เมธีโภคพงษ์ และหนูม้วน รัมแก้ว (2557) พบว่า เป็นการแสดงความเคารพต่อวิถีชีวิตของบรรพบุรุษในการประกอบพิธีกรรม จนกลายมาเป็นประเพณีที่สืบทอดต่อ ๆ กัน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของประณิดา หมื่นรักข์ (2563) พบว่า มีประธานของพิธีเพื่อประกอบพิธีกรรมได้ขลังและศักดิ์สิทธิ์ และมีผู้ประกอบพิธี ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยประธานในพิธี รวมถึงผู้ร่วมพิธีที่เป็นคนทั่วไป ลูกหลานหรือผู้ที่สนใจได้ทั้งหมด ใช้สถานที่ประกอบพิธีในชุมชน ขั้นตอนในการประกอบพิธี อุปกรณ์ในการทำพิธีที่ต้องเตรียมตัวล่วงหน้า และวันเวลาตามตำราโบราณ ทำให้ผู้เขียนมองเห็นว่า พิธีกรรมของเรือเหนือในชุมชนศิรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญและสามารถต่อยอดเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรม หรือการสร้างคุณค่าจากความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพื่อการตัดการตนเองของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของตรงกมล สนามเขต และนิตยา กาบจันทร์ (2565) พบว่า การเสริมสร้างทุนชุมชนให้เข้มแข็ง ตระหนักถึงทุนชุมชนที่คงอยู่ เริ่มรณรงค์ปลูกฝังคุณค่าทุนชุมชนที่โดดเด่น สร้างจิตสำนึกให้มีความร่วมมือกันและอนุรักษ์ฟื้นฟูสืบต่อให้คนรุ่นใหม่ การเสริมสร้างและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การสร้างศรัทธาและการถ่ายทอดความรู้จากการลงมือปฏิบัติสู่การนำไปใช้และการขยายผลต่อยอด

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาเรื่อง องค์ประกอบและกระบวนการของพิธีกรรมของเรือเหนือในชุมชนศิรีวง พบว่า องค์ประกอบและกระบวนการของพิธีกรรมของเรือเหนือ สามารถสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนได้ จะเห็นได้จากคนในชุมชนจะได้รับประทานอาหารร่วมกัน แสดงให้เห็นถึง

ความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน และวิถีชีวิตในการดำรงชีพที่ผูกพันกับฐานทรัพยากรของชุมชน และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน สามารถสรุปองค์ความรู้ได้ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบและกระบวนการของพิธีกรรมของเรือเหินในชุมชนศิรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราชและกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ควรสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับเรือเหินและสาธิตการลอยเรือเหินให้คนที่สนใจในชุมชน
2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ควรมีการจัดอบรมความรู้ในการสร้างการเรียนรู้ให้กับเยาวชนและประชาชนในพื้นที่ รวมถึงนักท่องเที่ยว
3. ชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน ควรจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมเรือเหิน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สถานศึกษาในพื้นที่ และสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ควรศึกษาเกี่ยวกับการสร้างบทเรียนท้องถิ่นที่เกี่ยวกับเรือเหินให้ได้เรียนรู้ตั้งแต่รุ่นเก่าไปจนถึงรุ่นใหม่ในชุมชนศิรีวง

2. นักวิชาการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำฐานข้อมูล และนำข้อมูลไปเผยแพร่ให้กับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อสร้างการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน

กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgments)

บทความนี้เป็นข้อมูลส่วนหนึ่งจากงานวิจัยเรื่อง เรือเหือคีรีวง: พัฒนาการ พิธีกรรม และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ได้รับทุนอุดหนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ประจำปีงบประมาณ 2564 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2533). *การทำงานเพื่อพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เดโช แขน้ำแก้ว และเชษฐา มุหะหมัด. (2564). เรือเหือคีรีวง: ปฐมเหตุและการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน. *วารสารมหาจุฬานาครธรรมศน์*, 8(9), 227-237.
- ตรงกมล สนามเขต และนิตยา กาบจันทร์. (2565). แนวทางการเสริมสร้างทุนชุมชนให้เข้มแข็งสู่การกำหนดปัจจัยแห่งความสำเร็จ จังหวัดอุดรดิติต์. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 5(1), 129-144.
- ประณิดา หมื่นรักษ์. (2563). *ความเชื่อและพิธีกรรมการแห่ว่านยา กรณีศึกษา วัดเขาอ้อ หมู่ที่ 3 ตำบลมะกอกเหนือ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง*. (สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต). นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- พงศธร คัดทมน์ส, ศุภกฤษ เมธีโกคพงษ์ และหนูม้วน ร่มแก้ว. (2557). พิธีกรรมความเชื่อในการฟ่อนฝิมดฝิมึงแบบล้านนา. *วารสารวิชาการเครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ*, 4(7), 65-74.
- สุพัตรา คงขำ, เครือวัลย์ คงขำ, สุภะรัฐ ยอดระบำ และอรุณวรรณ ชูสังกิจ. (2564). การศึกษาผ้าบาติก เพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่นของจังหวัดนครศรีธรรมราช กรณีศึกษา: กลุ่มผ้าบาติกสำเภาทอง ตำบลท้ายสำเภา อำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์*, 13(2), 32-41.